

Takketale

Tak for Mathildeprisen og for motiveringen.

Jeg blev både rørt og glad og stolt, da jeg fik at vide, at Dansk Kvindesamfunds styrelse havde besluttet at tildele mig Mathildeprisen. Både som feminist og som kvinde- og kønsforsker har jeg en særlig veneration for Dansk Kvindesamfund og for hvad foreningen har betydet i alle disse mange år, og derfor er en hæderspris herfra virkelig noget, der varmer.

Jeg har mit hjerte to steder, dels i kvinde- og kønsforskningen og dels i ligestillingsbestrebelseerne inden for de videregående uddannelser.

Kvindeforskningen startede i begyndelsen af 1970'erne som en protestbevægelse inden for Universitetet i kølvandet af rødstrømpebevægelsen. En protest mod, at universitetet som mandsinstitution stort set usynliggjorde kvinder og ikke reflekterede, at samfundet er opdelt i to køn, men satte det mandlige=det almene. Og iøvrigt betragtede forskeren som den neutrale, objektive, socialt anonyme producent af viden. Vi så universitetet som en institution, hvor der ikke var plads til kvinders interesser, hvor de blev marginaliserede og fordrejede, eller ligefrem latterliggjort.

En af kvindebevægelsens store paroler var, at det personlige er politisk. Overført på Universitetet kom det til at betyde, at den utilpashed, mange kvindelige studerende oplevede inden for murene, pludselig blev forstået som noget, der ikke var et privat nederlag - lige så lidt som arbejderbørnenes var det. Den skyldtes, at Universitetet i bund og grund var en patriarkalsk institution, der på sit område reproducerede den kvindeundertrykkelse og usynliggørelse af kvinder, der eksisterede i samfundet - under dække af krav om objektivitet og interesseløs viden. Bevidstgørelse af disse problemer blev et af de første skridt. Reaktionen, som først blev formuleret ved humaniora og samfundsvidenskaberne, blev krav om en forskning af, om og for kvinder.

Denne parole rummede både krav om et andet forskersubjekt, nemlig kvinder med vore specifikke erfaringer og interesser. For det andet krævede vi genstandsområdet ændret. Kvinder skulle synliggøres på alle felter. Og som det tredje krævede vi forskning for kvinder. Vi ville gøre op med den neutrale, interesseløse, såkaldt objektive forskning. Forskningen skulle have et klart frigørende sigte, kunne bruges af kvinder ude i samfundet.

I første omgang var institutionaliseringen svag. I midten af halvfjserne blev der i Århus etableret undervisning i kvindeemner på tværfag med undervisningsassistenter på timeløn, som så kunne forske i deres fritid, og som det var let at komme af med igen. Også på nogle enkeltfag blev der efterhånden udbudt undervisning i kvindeemner ved stipendiater, undervisningsassistenter og i sjældne tilfælde også fastansatte. Jeg var selv med til sammen med Kirsten Sørholm at udbyde undervisning i kvindeforskningsemner på tyskinstittet, hvor vi begge var unge lærere dengang. Overalt blev denne undervisning et tilløbsstykke. Endelig var der en undervisning i emner, der hang direkte sammen med moderne kvindeliv - eller åbnede viden, f. eks. ved at synliggøre og opvurdere fortidens kvinder i historie, litteratur og kunst.

Oprettelsen af Cekvina - oprindeligt som håndbibliotek for kvindeforskning - i 1980 er udtryk for en stærkere institutionalisering. Initiativet blev taget af græsrodderne, kvindelige studerende fra humaniora, især fra historie, som allierede sig med de kvindelige stipendiater og nogle af os unge kvindelige lærere ved Det Humanistiske fakultet. Vi brugte det meste af et år på benarbejde og korridorforhandlinger. Der var nogle, der grinede. En mandlig kollega indlagde sig herostratisk berømmelse i kvindeforskningskredse ved hen over frokostbordet at komme med udtalelsen: jeg ved ikke, hvad vi skal med det menstruationsrum. Men vi fik vores bibliotek i Århus, og i starten af 1980'erne blev der også lavet kvindeforskningsorganiseringer ved de andre universiteter og nogle af de højere læreanstalter.

Siden har historien handlet om hårdt arbejde både med henblik på det sjove, det der skulle være hovedsagen: udviklingen af et helt nyt fagområde. Vi har drevet forskning, arrangeret kongresser og foredrag, udviklet uddannelser for fuldtidsstuderende og for åbent universitet. Vi har arbejdet målrettet på at få kvindeforskningsresultater ud i medierne, så de kunne blive umiddelbart tilgængelige for offentligheden, vi har skabt forskeruddannelse og organiseringer på landsplan, nordisk og internationalt. Men konsolidering og overlevelse, for slet ikke at tale om ekspansion har taget urimeligt megen energi. Udviklingen af kvindeforskningen skete i en periode, hvor sparekniven skar hårdt på universiteterne, og hvor det var svært at få stillinger og ressourcer. Mange talenter inden for kvindeforskning er forsvundet igen, fordi der ikke blev stillinger at søge, og blomstrende kvindeforskningsmiljøer, f. eks. på historie i Århus, gik ned og hjem.

Det hjalp noget, da der midt i firserne - efter meget lobbyarbejde fra kvindeforskere - kom en politisk beslutning om at lave en aktionsplan for kvindeforskning. Under den blev der afsat midler til kvindeforskning, dels som 8 lektorstillinger på landsplan og dels i 2x3 år som særlige midler til projekter, herunder også midler til koordination.

Men derefter har det igen været småt. Meningen fra politikernes side var, at universiteterne skulle følge op på initiativet ved også at tildele ressourcer, men det skete kun i yderst begrænset omfang. Cekvina, som jeg kender bedst, var indtil det seneste årsskifte en skrøbelig konstruktion, der hvilede på midlertidige samarbejdsaftaler mellem Det Humanistiske Fakultet og Det Samfundsvidenskabelige Fakultet. Disse samarbejdsaftaler skulle fornyes hvert andet år. og hver gang stod konstruktionen i fare for at bryde sammen. Nu er vi endelig så vidt, at Det humanistiske fakultet betragter Cekvina som en permanent institution, og vi har ligesom de mindste humaniorainstitutter tre faste videnskabelige stillinger. Det er et stort fremskridt. Men samfundsvidenskaberne har nedtonet deres engagement, og det københavnske samfundsvidenskabelige kvindeforskningscenter Samkvind blev nedlagt for et par år siden, så man skal ikke tro, at kvinde- og kønsforskningen sidder alt for fast i sadlen. Heller ikke i sammenligning med de lande, vi normalt jævnfører os med: f. eks. USA, England, Holland og de andre nordiske lande.

Kvindeforskningskoordineringen, som blev bevilget første gang i forbindelse med Aktionsplanen for Kvindeforskning har gentagne gange hængt i en tynd tråd. Det er et fremskridt, at Jytte Hilden, mens hun var forskningsminister sørgede for at skaffe midler til en treårig forlængelse, men det er belastende, at koordinationen skal blive ved at være midlertidig. Det er svært at planlægge større initiativer med så korte tidshorisonter.

Fagligt har kvinde- og kønsforskningen bevæget sig vidt omkring siden parolen om forskning af, om og for kvinder. Parolernes tid er forlængst forbi. Teoretiseringerne af køn er i dag meget sofistikerede og der er lavet meget spændende empirisk arbejde både i Danmark og internationalt. Internationalt - og foreløbig mere sporadisk i Danmark - er der også en kønskritisk mandeforskning undervejs, der forhåbentlig kan blive en god dialogpartner. På Cekvina tror vi i øjeblikket at fremtiden ligger i på den ene side at være synlig i forskning og undervisning som et tværfagligt center for kønsforskning, og på den anden side at indgå i kreative samarbejder med andre initiativer, hvor vi kan bidrage med en kønsdimension.

På forskersiden må vi også tænke på fremtiden. Vi kan glæde os over, at der er en del unge ph.d.-studerende undervejs rundt omkring med en kønsdimension i deres projekt, men det skal ikke være nogen hemmelighed, at vi gerne så flere.

Mit andet hjertebrud er spørgsmålet om, hvordan vi kan få flere kvinder i forskning. Ligestillingen i de højere uddannelser er et sørgeligt kapitel. I sine debatindlæg først på året gav Thorkild Kjærgaard udtryk for, at de videregående uddannelser nu er ved at oversvømmes af kvinder, men det er en sandhed med modifikationer. I 1982 udgjorde kvinderne 14% af forskerne på de højere læreanstalter, og denne procentandel havde i 1995 kun sneget sig op på 19%. Kvindeandelen varierer fra 4% inden for teknisk videnskab til 30% inden for humaniora. De handlingsplaner for ligestilling, universiteterne udarbejdede i 1994 efter pålæg fra undervisningsministeriet er ret vattede, bortset fra Roskilde Universitetscenter. Jeg synes, det er svært at se dem som udtryk for andet end en almindelig ligegladhed med problemet eller i bedste fald en fortrøstning om, at det løser sig nok af sig selv.

Vi har i Danmark en lovgivning, der på godt og ondt gør det svært at lave om på tingene. Den danske ligebehandlingslov er en anti-diskriminationslov, som fastslår, at man ikke må forskelsbehandle nogen på grundlag af køn, race osv. Særlige hensyn til det underrepræsenterede køn kræver en dispensation fra Ligebehandlingsloven, og den er ikke nem at få. Et enkelt forsøg på positiv særbehandling af kvindelige forskere fra Det Samfundsvidenskabelige Forskningsråd side blev bremset i Ligestillingsrådet, fordi arbejdsgivernes organisation nedlagde veto, et andet på DTU gik tilfældigvis igennem, fordi arbejdsgiverne ved denne lejlighed ikke var opmærksomme på sagen. Forhåbentlig er det noget, der bliver ændret, når Ligestillingsrådet skal omstruktureres, så en enkeltrepræsentant i rådet ikke kan nedlægge veto, men det i fremtiden bliver muligt at vedtage dispensationer med almindeligt flertal.

Ser man på ansøgstallene ved universitetsstillinger, finder man ud af, at der slet ikke er kvindelige ansøgere til store dele af dem. Der er brug for en forklaring på dette. Skyldes det, at miljøerne forsømmer at gøre noget for at rekruttere kvinder? Eller skyldes det, at mange kvinder ikke finder kulturen forskningsmiljøerne tiltrækkende? Måske er stillingsstrukturen også for dårlig? Man skal gennem et kvalificeringsræs i den livsfase, hvor man også skal sørge for at få sine børn. Efter meget pres på forskningsrådene fra kvindeforskerside er der blevet afsat en pulje på 10 millioner kroner over 5 år til undersøgelse af kønsbarrierer i de videregående uddannelser, og der er nu flere projektgrupper i gang. Jeg er selv med i et projekt, som skal undersøge et humanistisk og et naturvidenskabeligt fag ud fra en pædagogisk-kommunikativ vinkel. Men vi kan ikke vente med at gøre noget til vi har disse forskningsresultater engang på den anden side af år 2000. Jytte Hildens 11-punktsplan for ligestilling i de

videregående uddannelser var et godt forsøg på at få rusket op i både politikerne og de sløve institutioner. Der var dog den strukturelle svaghed bag den, at en hel del af de tiltag, hun foreslog, ville gribe ind i undervisningsministeriets område, og Ole Vig Jensen var mildest talt ikke interesseret i ligestillingsspørgsmål.

Nu har vi så som bekendt haft valg og har fået nye ministre, og spørgsmålet er så, om det hele skal begynde forfra. Nu er forskningssiden af universiteterne blevet lagt ind under forskningsministeriet, og det betyder, at de spørgsmål der vedrører forskerrekruttering og kønssammensætning af det videnskabelige personale i det mindste nu er samlet under ét ministerium. Dette er sandsynligvis en fordel, men om den nye forskningsminister Jan Trøjborg så også kan råbes op, når det gælder ligestilling, kan først tiden vise. Men vi kan da i det mindste glæde os over FREIA-midlerne, de 78 millioner kroner, som det lykkedes Jytte Hilden at få på finansloven. Det er midler, der med dispensation fra Ligebehandlingsloven er øremærket fortrinsvis til kvindelige forskere.

Det er vigtigt at få flere kvinder i forskning, både som kvinde- og kønsforskere, og i alle andre grene af forskningen. Det er vigtigt som demokratisk projekt, at begge køn er repræsenteret på samfundets betydningsfulde poster og er med til at præge udviklingen. Det er vigtigt af hensyn til forskningens kvalitet, at de bedste af begge køn kommer til. Det er vigtigt af hensyn til forskningens bredde og indhold. Svenske undersøgelser tyder nemlig på, at kvinder i forskning har delvis andre prioriteringer og interesser end mænd, og endelig er det vigtigt at de studerende og potentielle nye forskere har både kvinder og mænd som lærere og mentorer.

Mange af os har en drøm om arbejdsro til den forskning og undervisning vi brænder for. Men både når det gælder kvinde- og kønsforskning og når det gælder ligestillingsspørgsmål, er der intet der tyder på, at vi kan læne os tilbage og slappe af. Vi er nogle få håndfulde kvinde- og kønsforskere på universiteterne, som har gjort historien med hele vejen, og det er karakteristisk, at de fleste af os har haft en finger med i spillet overalt: vi har forsket, undervist, udviklet institutioner, arbejdet for deres overlevelse, skaffet penge, lobbyet politikere, arbejdet internationalt, lavet foreningsarbejde og været aktive på ligestillingsområdet. Jeg er ofte kommet til at tænke på Fritz Jürgensens tegning, hvor et par små drenge (ikke piger!) med papirhatte og sabler kommer ridende på hver sin spadserestok som kæphest. Den ene siger til den anden "Rid længere til højre, du - husk vi er et helt regiment!". Havde vi været mænd, kunne man have talt om os som Tordenskjolds soldater, og jeg har som sprogforsker i efterhånden mange år funderet over, om vi ikke kunne finde et tilsvarende udtryk, for en lille gruppe kvinder, der er på færde overalt. Jeg leder stadig og er meget modtagelig for forslag.

Som modtager af Mathildeprisen opfatter jeg mig i høj grad som en del af denne gruppe kvinder, og jeg føler, at den hæder, der nu tilfalder mig, ikke bare gælder mig personligt, men sammen med mig også de andre ildsjæle der har sørget for, at kvinde- og kønsforskningen i Danmark kunne overleve og udvikle sig, og som har insisteret på at gøre ligestillingen i de videregående uddannelser til en del af dagsordenen.

Idet jeg herfra sender en hilsen til dem siger jeg endnu engang Dansk Kvindesamfund tak for Mathildeprisen.